

THE IMPORTANCE OF OPENING PRIVATE CHILD DEVELOPMENT CENTERS

Surayyo Arziqulova,

Shaxodat Kuryazova

Teachers of the Department of Preschool and Primary Education Methods,
Shakhrisabz branch of Tashkent State Pedagogical University named after Nizami

Anatomy:

The market for child development centers has already gone beyond the formative period. Today we can say that it is entering a mature stage. The article also talks about the importance and achievements of child development centers.

Keywords: center, development center, method, methods.

Farzand – bebaho ne`mat. Uning bekamukust o` sib rivojlanishi, komil inson bo`lishi uchun yaxshi tarbiya bilan birga ilm ma`rifatni puxta o`zlashtirishiga ijtimoiy to`g`ri moslashishi lozim. Buning uchun oilada tarbiya olishidan tashqari maktabgacha ta`lim tashkilotlarining ham o`rni bo`lakcha. Ayniqsa bolaning ijtimoiy moslashuvi jarayonida bo`chadagi umumiylik, jamoaviylik muhim ahamiyat kasb etadi. Aytaylik, bolalar jamoa bo`lib biror rangli qog`ozlar asosida uy maketini yasamoqda. Bunda albatta ular bir-birlarining harakatlarini kuzatishadi. Biri-biridan kuzatuv asosida yangi bilimlarini boyitishadi. To`g`rib u jarayonni uydagilari bilan ham bajarsa bo`ladi, ammo tengdoshlari bilan sinab ko`rsa ish yaxshi natija beradi. Ayniqsa boladagi “men”i o`rniga “men jamoaman, men do`stlarim bilan birgaman” degan tuyg`ularni his qiladi. Bu jarayonda ayniqsa kashfiyotchilarni jamoaviy birlashtirilsa buyuk kashfiyotlarning debochasi bo`ladi. Shunday ekan iqtidorli bolalarni bir jamoaga yig`ish, ularni bir-birlari bilan tanishtirib qo`yish uchun albatta, maktabgacha ta`lim muassasalarida jamoaviy markazlar faoliyati yo`lga qo`yilishi zarur.

Ma`lumki, mamlakatimiz maktabgacha ta'lim muassasalarida o'quv ta'lim ishlari «O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari » va "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muassasasining Davlat o'quv dasturi» asosida olib boriladi. "Ilk qadam" MTMsining Davlat o'quv dasturiga muvofiq turli yosh guruhlarida «Til va nutq», «Ilm-fan va tabiat»,

«Qurish-yasash, konstruksiyalash va matematika», «San'at markazi», «Syujetli-rolli o'yinlar va sahnalashtirish». rivojlantiruvchi markazlarida ish olib boriladi. Eng qizig`I guruh bolalari o'z istagiga binoan xohlagan mazkur markazlardan birini tanlab, o`z faoliyatni olib borishi mumkin. Ana shu markazlarning bir burchagida tarbiyalanuvchilar yog'och kublardan fikrlash doirasidan kelib chiqib yog`och buyumlar yasasa, boshqa burchagida esa - barmoqlari bilan chizish iqtidori sinovdan o`tkaziladi. Bunday faoliyat davomida ular bir birlari bilan yaratgan, chizgan ishlariga baho berib mushohada qilishadi. Markazlarda mavzuli tamoyil asos qilib olinadi. Butun mashg`ulot davrida mavzu belgilangan va har bir oy uchun mavzuning nomi ko'zda tutilgan. Har bir oyning nomi o'z nomiga ega mavzuli to'rtta haftaga bo'linadi. Shunday qilib, markazlar bolaning faoliyatida uning xatti-harakatlari rivojlanishining asosi hisoblanadi. Tarbiyalanuvchilar markazda kubiklardan, geometrik shakllardan uy quradimi, ertak, hikoya to'qiydim muhimi, u izlanishda bo'ladi, o'ylaydi, individual ravishda va hamkorlikda qarorlar qabul qiladi. Bu esa bolaga o'zining ijodiy faolligini namoyish etishi uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Darvoqe, til va nutq markazida bolalarning do'stlari orasida o`z fikrlarini bera olishlari, mavzu asosida hikoyalar tuzish, savol-javoblar qilish, bolalarga suhbatlar tashkil etish imkoniyati mavjud bo'ladi. Bola markazda o`zi xohlagan mavzusida hikoyalar tuzadi.

Qurish-yasash, konstruksiyalash va matematika markazida esa bolalarda sensor tarbiya, ijodkorlik rivojlanadi. Bola bir vazifani bajarishi orqali ham qurish –yasash ham matematika bilan shug`ullanish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bolalar muloqatida ham qo'shish, ayirish, taqqoslash, kattalik kabi ilk matematik tasavvurlar kengaytirib boradi.

Yana bir jihati san'at markazida tarbiyalanuvchilar kayfiyati ko'tariladi, ijodiy qobiliyatlari qo'llab-quvvatlanadi. San'atning rassomlik, haykaltaroshlik, turlari dagi to'garaklarida xona kerakli jihozlar bilan to'liq ta'minlansa, yasash, chizish texnologiyalari ertalabki, kechki soatlarda o'rgatilsa markaz markaz ishi rivojlanadi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki ayrim oilalarda iqtidorli o`quvchilar uchun bunday sharoitlar yaratilmagan. Oqibatda bola iqtidori rivojlantirilmay boladagi "men"i rivojlanib salbiy hislatlari oshishiga sabab bo`lib qoladi.

Markazlarda ayniqsa mayda motorika bilan ishlash bola nutqining rivojlanishiga yordam beradi. Syujetli-rolli o'yinlar va dramalashtirilgan markazlar esa bolalar iqtidorini namoyon bo'lishi, o`z mahoratini ko'rsatishi uchun juda qulay muhitdir.

Bu markazni bolaning “Men”ini shakllantiruvchi markaz deb ham atash mumkin. Markazdagi barcha jihozlar bolalar hayotida uchraydigan jihozlar bo‘lib, o‘yin jarayonida bola ulardan foydalanishni o‘rganadi, kasblar bilan yaqindan tanishish imkoniga ega bo‘ladi. O‘yinda oila a‘zolarining o‘zaro munosabatlari aks etadi va ular orqali ahloqiy tarbiya olish (tarbiyachi uchun esa oiladagi muhitni o‘rganish) imkoni yaratiladi.

Ilm-fan va tabiat markazida tajriba sinov maydonchasida o‘tkazilayotgan tajribalar bolalarda qiziqish uyg‘otadi va ularni yangi ixtirolar qilishga undaydi. Bu markaz bolalarni tabiat va undagi hodisalarni bilish uchun eng katta imkoniyat markazi hamdir. Markaz faoliyati to‘g‘ri tashkil etilsa bolalar tabiat haqidagi bilimlarning foizini o‘zlashtiradi. Markaz nafaqat bolalarda balki pedagoglarda ham qiziqish uyg‘otadi. Hayotimiz davomida ishlatiladigan narsalarni qayerdan kelganligini, ulardan nimalar olinganligi haqidagi ma‘lumotlar bolalarning o‘z qo‘llari bilan urug‘larni tuvaklarga sepish orqali unga suv qo‘yishi va urug‘ unib chiqishi bola uchun juda qiziqarli holatlar sanaldi.

Masalaning ikkichi tomoni iqtidorli bolalarni birlashtirish uchun ko‘p tarmoqli markazlar faoliyatini yo‘lga qo‘yib, turini ko‘paytirish masalasi kundalang qo‘yiladi. Ochiq aytish kerakki, yurtimizda bolalar uchun innovasion markazlar turi ko‘paymay, aholi o‘rtasida bunday markazlarga allaqachon ehtiyoj, talab katta. Evropamamlakatlarida esa bu turdagi markazlarning bozori chaqqon.

Masalan, Mytishchida har bir ko‘chada 3-4 ta bolalar markazlari mavjud. Kichik yoshdagi farzandlari bo‘lgan oilasiga sarmoya kirita oladigan oila bekasi borki o‘zining shaxsiy bolalar markazi, klubi bor.

Darhaqiqat bolalar markazlarini tashkil qilish chet ellik hamkasblarimizning ham baxs- munozarasiga aylangan. Ularning fikricha bu biznes yuqori foyda keltirmaydi, chunki u makroiqtisodiy ucburchakda uchta omil bilan siqib qo‘yilgan: tijorat ko‘chmas mulki ijarasi narxi, malakali kadrlar narxi va klub yoki bog‘ga tashrif buyurish uchun a‘zolik kartasi narxi. Eng qizig‘i bu bizns evropaliklarning oilaviy restoranlariga o‘xshaydi. Ishbilarmonlarning hisob kitoblariga ko‘ra, bolaning ta‘limiga sarflangan bir dollar bola mehnatga layoqatli yoshga etganda 17 dollar foyda keltiradi. Tanganing yana bir tomoni chet elda ota-onalarning deyarli ko‘pchiligi bolasi uchun erta ta‘lim formatini tanlaydi. Shuning uchun ham bunday mamlakatlarda ota-onalarning butun avlodi "voyaga yetgan" deb bemalol aytish mumkin, ular uch yoshdan keyin bolaning intellektini rivojlantirishni boshlash juda kech deb o‘ylashadi.

Shuning uchun ham markazlarda bola yoshi olti oylikdan uch besh yoshgacha qabul qilinadi. Bolalikni rivojlantirish markazi deya ta'rif berilayotgan bunday tashkilotlar shuning uchun ham davlatlarda yuzaga kelayotgan pandimiya, iqtisodiy inqiroz davrida nafaqat qisqaribgina qolmay, balki o'sib boradi. Shuning uchun ham chet elda ularning soni ortib o'sishga davom etmoqda. Masalan, "Birgina Qozon shahrida yaqin ikki yil ichida 70 ga yaqin bolalar bog'chalarini qurish rejalashtirilgan, - deydi" Baby Club "asoschisi Yuriy Belonoshchenko. Uning fikricha bolalar bog'chalarida tarbiya asosan bolalarni parvarish qilish formatiga asoslanadi,

Mo'jizalar uyi bolalar klublari tarmog'ining asoschilaridan biri Roman Kislov fikricha davlatda ham yangi rivojlanish dasturlari bosqichma-bosqich joriy etilib, bolalar bog'chalari va maktablarning jihozlari yangilanmoqda, umuman, davlat muassasalarida yondashuv yanada umumiy, birlashtirilgan. Ammo ularning ahamiyatini inobatga olish mumkin emas, chunki ular hali ham bolalarning ijtimoiylashuvi va ta'limining asosiy institutlari bo'lib qolmoqda. Ta'limning samarali sohasi xususiy va davlat muassasalarini rivojlantirish uchun oqilona yo'lni ochib beradi. "

Quvonarlisi, zamonaviy onalar bolalarning rivojlanishi va ta'limiga alohida e'tibor berishadi. Shuning uchun ko'pchilik mamlakatlarda bolalarni rivojlantirish markazlari paydo bo'la boshladi. Shuningdek, agar ilgari faqat boy ota-onalar tijorat bolalar markazlariga borishga qodir bo'lsalar, endi bunday maktabgacha ta'lim va taraqqiyot har qanday daromadli odamlar uchun mavjuddir.

Ma'lumki bolalar markazi erta rivojlanish (2-4 yosh), maktabga tayyorgarlik (4-7 yosh), maktabgacha universitet (5-7 yosh), Ingliz tili (4-7 yosh) kurslardan boshlanadi. Yana bir gap, bolalar markazining muvaffaqiyati birinchi navbatda uning o'qituvchilariga bog'liq. Nafaqat o'qituvchilarning malakasiga, balki u bolalarni qanday yuritishi mumkinligiga ham e'tibor berish kerak. Ko'pincha, pedagogika fakultetlarini bitirgan yosh bolalar ham bolalarga, ham ularning ota-onalariga yoqadigan yaxshi o'qituvchilar bo'lib chiqadi. Bundan tashqari, bunday mutaxassislariga o'z xizmatlari uchun ortiqcha haq to'lanmaydi.

RAQOBATLI AFZALLIK

Bolalarni rivojlantirish markazining raqobatdosh afzalliklaridan biri yuqori malakali o'qituvchilar tarkibi, faoliyatning keng doirasi, qulay joy, to'xtash joylari mavjudligi, har bir bolaga individual yondoshish, bepul mahorat darslari, turli xil bolalar bayramlarini, tug'ilgan kunlarini tashkil etish, moslashuvchan narxlash tizimi, hamda chegirmalarning mavjudligidir.

Shubhasiz, markazning asosiy raqobatbardosh ustunligi uning obro'sidir. Shu tufayli ota-onalarning o'zlari markaz haqida do'stlari va tanishlari uchun tavsiya qilishadi.

Tanlov: markazmi bog`cha?

Bolalar butun kunni bolalar markazlarida bir necha soatgina o'tkazishadi. Darslar ertalab yoki kechqurun haftasiga 2-3 marta yoki dam olish kunlari o'tkazilishi mumkin, bitta mahorat darslari yoki murakkab rivojlanish kurslari bilan ta'minlanishi mumkin. Klub rahbarlari odatda bir nechta o'quv dasturlarini va davomat jadvallarini ishlab chiqadilar, bu esa ota-onalarga eng mos jadvalni tanlashga va o'zlari uchun qulay vaqtda bolalarini markazga olib kelishlariga imkon beradi. Bolalar klublarining eshiklari eng kichigi uchun ham, hali ham yura olmaydigan yoki gapira olmaydigan olti oylik bolalar uchun ham ochiq. Chaqaloqlar uchun maxsus dasturlar ishlab chiqilgan. Bolalar yangi narsalarni ko'rib chiqish, bloklarni qayta tartibga solish, o'ynash orqali bolalar sezgir idrokni yaxshilaydilar, qo'l motorikalarini rivojlantiradilar. Chaqaloqlar bilan mashg'ulotlar ota-onalardan biri ishtirokida o'tkaziladi. Bir yarim yoshdan boshlab chaqaloqlarni mustaqil ravishda o'qish uchun qoldirib, hech narsadan xavotirlanmasliklari mumkin: ushbu muassasalarda psixologiyani tushunadigan va bolalarni sevadigan mutaxassislar ishlaydi. Ular har bir bolaga munosib e'tibor berishadi, uning xususiyatlari va istaklarini inobatga olishadi, bolalar mashg'ulotlardan maksimal foyda olishlari va shu bilan birga zerikmasliklariga ishonch hosil qilishadi. Markazlar yosh jihatdan cheklovlar bo'lmagani uchun ham davlat bog`chalaridan ota-onalarga qulaylik tug`diradi. Bundan tashqari markazlarda ota-onalar bilan ham mashg'ulotlar olib boriladi. Bu ayniqsa olti oylik chaqaloqlar ishtirokidagi mashg'ulotlarda onaning yo`qligidan stressga tushmaydi. Ota-onalarga esa farzandini erta bilish imkoniyatini yaratadi. Bu usullar bog`chalarda yo`lga qo'yilmagan. Ta`limga kompleks yondashuvlardan biri bu bolaga nozik vosita mahorati, xotira, diqqat, fikrlash, nutqni rivojlantirishga yordam berishdan iborat. Jumladan Moskvadagi "Sema" bolalar rivojlanish markazining tarmog'i keng geografiyaga ega: Ukraina, Misr, Kipr, Rossiya Federatsiyasining turli hududlarida 300 dan ortiq filiallari, Moskvaning turli tumanlarida 15 ta markazi mavjud. Ushbu bolalar klubi har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan noyob uslublardan foydalanganligi tufayli ulkan shuhrat qozondi. Markaz mutaxassislari tomonidan ma'lum yosh toifasiga (9 oydan 7 yoshgacha) mo'ljallangan bir qator asosiy va qo'shimcha dasturlar yaratildi. Dastlabki rivojlanish markazining yo'nalishlaridan biri 1-3 yoshdagi bolalar uchun asosiy va qo'shimcha kurslarning katta tanlovi mavjud.

Sinflar har xil sezgirlik, hissiy soha va nutqni, jismoniy faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan:

Bundan tashqari Moskvadagi "Rivojlanish nuqtasi" bolalar rivojlanish markazida bolalarda bolaligidanoq aql va ijodiy qobiliyatlarni tarbiyalashga alohida e`tabor beriladi. Sertifikatlangan uskunalaridan, samarali o`qitish usullaridan, o`quv qo`llanmalaridan va didaktik materiallardan foydalanish – ularning bosh maqsadi. Bu erda bolalarni sevadigan va hurmat qiladigan professional o`qituvchilar ishlaydi. Yana bir sabablardan biri farzand tarbiyasi uchun ko`proq onalar mas`ulati ko`zga tashlanadi. Otaning roli aksariyat hollarda unitilgan. To`g`ri, tarbiya bilan shug`ullanadigan va farzandlari bilan vaqt o`tkazadiganfaol dadalar ham yo`q emas. Ammo oddiy bog`chada uyga kuzatilayotganda ko`proq onalarni kutub olamiz. Eng yomoni ota-onalarning farzandlarini tilmi yoki biror fanni o`zlashtirishida tezkorlikni talab qilishadi. Kasb tanlanganda ham o`zlarining his tuyg`ulariga tayanishadi. Yoki boshqalarning g`aliz axborotlariga ishonishadi. Sanat sohasidagi master-class mahorat darslari professional rassomlardan rasm darslari, ko`plab ijodiy ustaxonalarda origa, keramika, shishaga rasm,loydan modllashtirish kurslari psixolog bilan individual konsultatsiya Ota –onalar maktabi. Logos rivojlantirish markazi 9-18 oylik bolalar uchun rivojlanadigan o`yinlar va mashqlar nutq, xotira, diqqat, jismoniy faoliyat, hissiy idrok, ijodiy mahorat. Nutqni terapevt bilan mashg`ulotlar olib boorish. To`g`ri talaffuz chiroyli gapirish. Rolli o`yinlar o`ynab, tasavvurini rivojlantiradi, bolalar muloqot qobiliyatiga gab o`lib muloqotga kirishadilar. O`ziga ishonadi, o`zini ifoda etishdan qo`rqmaydi. Qo`rquv va xavotirni unitadi. Qurilish va robotexnika. O`qish va nutqni rivojlantiri. Chizmachilik, modellashtirish, hunarmandchilik, tabiiy materiallar, sovun tayyorlash. Ijodiy ustaxona. Markazlar bolaning rivojlanish yoshiga mos ravishda bir nechta guruhlarni tuzdi: 1”no`xat”05dan 3 yoshgacha. Darslar ota-onalarning biri bilan o`tkaziladi. Bola oson va qiziqarli tarzda nutqni, vosita mahoratini, xotirasini e`tiborini rivojlantiradi. 2. Nihollar – 4-6 yoshdagi bolalar uchun. Bolalar 9 ta tematik blokdan iborat maxsus dasturni o`zlashtiradilar. 3. Muvaffaqiyat- katta yoshdagi bolalar uchun. Ular maktabga tayyorgarlik ko`rishadi. Afzalliklari: Do`stona, tajribali tarbiyachilar(ularga yaxshi maosh to`lanadi), binolarning sifatli ta`minlanganligi(engil. quruq, issiq), ko`plab yaxshi tarbiyaviy o`yinchoqlar, bolaga ham jamoaviy, ham individual yondashiladi. Aksariyat bog`cha opalarda mas`uliyat yuq. Markazlarda ish olib borishlari uchun yetarli ta`limga ega emas. O`z ustida ishlaymaydi.

Bu soha uchun sabr-qanoat tarbiyachining asosiy suyanchig`I, dastagi bo`lishi kerak. Bir hunarni yoki ta`limni bola ongiga yetkazishdek murakkab vaziyatda sabr-toqat xislatlarini boshqara olish lozim. To`g`ri markazlarda ayniqsa san`at yo`nalishida aytaylik loydan buyumlar yasashni o`rgatayotgan paytda mahorat bilan loy buyumini yasay olmasligi mumkin, ammo u sodda ishlangan loy buyumlarinigina tanlashi va uni sabr bilan o`rgata olishi lozim. Agar bu soxaga yanada ko`proq o`rganib tarbiyalanuvchilarga yetkazishi uchun shu soxadagi ustalarni ijodiy kechalar uyushtirib mahorat darslari tashkil qilsa bo`ladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ko` xarajatlarni talab qilmaslik kerak, albatta. Maktabda farzandi a`lochi bo`lishini xohlamaydigan ota-ona kam topiladi. Biroq aksariyat ota-onalarning xususiy maktablar uchun ko`p mablag` to`lashga imkoni yo`q.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati.

1. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentabrdagi PQ-3305-son "O`zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta`lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to`g`risida"gi qarori.
2. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 29-dekabrdagi PQ-2707-son "2017-2021-yillarda maktabgacha ta`lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to`g`risida"gi qarori.
3. O`zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarga qo`yiladigan "Davlat talablari". 2018-yil 3-iyul, ro`yxat raqami 3032.
4. "Ilk qadam" davlat o`quv dasturi O`zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta`lim vazirligining 2018-yil 7-iyuldagi 4-sonli hay`at yig`ilishi qarori bilan tasdiqlangan va nashr etilgan dasturi.
5. Maktabgacha ta`lim muassasalarida qisqa muddatli guruhlar faoliyatini tashkil etishda tarbiyachilarni tayyorlash bo`yicha trening moduli. T.: 2017-y.
6. "Bolangiz maktabga tayyormi?" O`zb Res. Xalq ta`limi vazirligi Respublika ta`lim markazi, Ma`rifat-Madadkor nashriyoti.